

Kernpunten *diner parlant havenspecialisatie*

3 februari 2011

Afgemeld: Edward. Stulp; Rob Bagchus

Rapporteur: Marieke Bosch

Opening

Als gastheer van de Raad van Advies heet de heer Schuiling, burgemeester van Den Helder, de leden welkom op De Marineclub aan de havenmond van Den Helder. Hij biedt alle aanwezigen de dichtbundel 'Waterpas' aan, van de Helderse stadsdichter Joop Leibbrand.

Mevrouw Netelenbos licht als voorzitter van de Raad de agenda toe, die in het teken staat van de afspraken die de Raad op 12 oktober jl. in Harlingen maakte. Eerst vraagt zij de heer Scheffer – burgemeester van Harlingen en regisseur economie van de Regionaal College Waddengebied (RCW) – de Raad te informeren over de wijze waarop de noordelijke bestuurders tegen het project Havenspecialisatie aankijken.

De heer Scheffer geeft aan dat het RCW erg geïnteresseerd is in havenspecialisatie. Als voorzitter van de RCW nam ook de heer Jorritsma als commissaris van de Koningin in Fryslân kennis van de vandaag voorliggende stukken. Tijdens de laatste RCW vergadering complimenteerde hij de Raad van Advies met de ambitie en de voortgang. De RCW sprak haar zorg uit over de manier waarop de minister en de Kamer spreken over het Waddenfonds en over het mogelijk schrappen van de vierde tender. De voorzitter stelt voor bij het onderdeel PKB Waddenzee op het Waddenfonds terug te komen.

Op 7 februari informeert de heer Scheffer de Regionale Commissie Noordelijke Zeehavens (RNCZ) en op 10 februari de Nationale Havenraad (NHR).

Bespreking SWOT-analyses¹

De havenbeheerders maakten elk voor hun eigen haven een SWOT en analyseerden deze in een werkatelier op 6 januari jl. in het licht van de informatie die in de toegezonden achtergrondnotitie is aangegeven. Op grond daarvan deden zij voorstellen voor het ontwikkelen van nichemarkten en voorstellen om te komen tot samenwerkingsafspraken. De voorzitter dankt de havenbeheerders voor de ijver waarmee het 'huiswerk' is gedaan en vraagt de leden van de Raad te reageren op de SWOT-analyses.

Als je de SWOT-analyses op academische wijze beschouwt zijn de resultaten niet echt verrassend. Dat moet je zien als een compliment, ze zien er logisch en doordacht uit. Het valt op dat in geen van de SWOT-analyses de logistiek er als *opportunity* uit komt, terwijl logistiek een integraal onderdeel van het havenbedrijf is. Toch zit daar enige logica in, want uit de cijfers blijkt dat de havens het niet direct moeten hebben van de omvang van de doorvoer maar van de toegevoegde waarde op de havengebonden bedrijventerreinen. Verder valt op dat de factor 'arbeid' in de SWOT-analyses

¹ Sterkte-zwakke analyses (*Strengths, Weaknesses, Opportunities and Threats*)

van Den Helder en Harlingen ontbreekt als *threat* of als *weakness*. Als je de wadden-zeehavens beschouwt is het bijzonder dat elke havenstad verbindingen heeft met kennis- en onderwijsinstututen in de directe omgeving. Dat mag je best als sterke kant toevoegen.

Een zwak punt van de waddenzeehavens is het planologisch regime, waardoor het nemen van besluiten veel tijd kost. Alle leden onderstrepen de visie dat je natuur als kans moet zien, maar je zou moeten nagaan of overheden op dit vlak sneller tot besluitvorming kunnen komen. Ga ook na of je daar samen met de natuur- en milieuorganisaties afspraken over kunt maken.

Enkele leden merken op dat de kruisjestabel van de SWOT-analyses enkele kenmerken noemen waar je geen vat op hebt, zoals bijvoorbeeld de decentrale ligging van de haven. Dat is mogelijkwijs een beperkende factor, maar als je er niets aan kunt veranderen is het kenmerk ook niet interessant om te noemen. Ook staat er een kruisje bij 'natuur als bedreiging' en zou je bij offshore onderscheid kunnen maken tussen die voor fossiele en windenergie.

Ten slotte wijst de Raad op de vrijblijvende manier waarop de kansen zijn benoemd. Als een haven bijvoorbeeld aangeeft dat een verbetering van het spoor een kans biedt, presenteer daar dan direct een zakelijk idee bij: bij investering X krijg je opbrengst Y terug.

Hieronder volgen de kernpunten uit de visies van de raadsleden per haven.

Den Helder

Den Helder is offshore haven bij uitstek. De offshore kan in de komende jaren draaien op het onderhoud en de ontmanteling van boorplatforms. De leden van de Raad onderstrepen dat Den Helder een bijdrage kan leveren aan de bouw en het onderhoud van offshore windmolenparken. De ruimtelijke beperking vormt een zwakte voor de haven van Den Helder. De inkrimpande marine biedt in dat licht wellicht mogelijkheden als bepaalde delen van het haventerrein in de toekomst overbodig worden. Het gebrek aan ruimte is de rode draad door de SWOT-analyse van Den Helder. Daarnaast voorziet Den Helder in de toekomst ook problemen met het vinden van voldoende technisch geschoold personeel.

Een zeewaartse uitbreiding van de haven van Den Helder is voor milieuorganisaties wellicht acceptabel als die de uitbreiding van windenergie op zee ondersteunt. Milieuorganisaties zijn echter nog niet onverdeeld vóór een offshore windenergiehaven in Den Helder. Den Helder neemt in de gebiedsontwikkelingsplannen nadrukkelijk de ontwikkeling van natuur mee, die een integraal onderdeel van de havenontwikkelingsplannen vormt.

Harlingen

In de haven van Harlingen brengen verschillende bedrijven verschillende soorten werk met zich mee. Dat lijkt voor alle sectoren kansen te bieden, zoals te zien in het kruisjesschema van de SWOT-analyse. De vergadering waarschuwt echter voor een gebrek aan focus: specialisatie zorgt voor een duidelijk profiel en trekt bedrijven in die sector aan.

De Raad ziet de groeipotentie van Harlingen vooral in de binnenvaart en in een haven voor scheepsbouw en -onderhoud, vooral van kleine zeeschepen, duurdere en grote jachten, voor de bruine vloot en verder voor innovaties in duurzame schepen. Het maritieme karakter van de stad en de factor arbeid zijn sterke factoren voor deze haven. Harlingen heeft al agribusiness en ook de logistiek daarvoor is een kans.

Offshore windenergie is geen sector waar Harlingen op moet focussen. Geluiden uit de windsector laten vooralsnog weinig interesse in Harlingen zien. In vergelijking tot de andere havens is de ligging van Harlingen voor offshore wind niet gunstig, maar wellicht kan de overflow van andere havens in Harlingen terecht.

De organisatiestructuur van de haven is een zwakte omdat er nu twee havenbedrijven zijn. Er is onvoldoende expertise voor het slagvaardig runnen van één havenbedrijf. De gemeente werkt hieraan. Verbeteringen zijn lastig, maar er lijkt nu toch draagvlak te ontstaan voor een nieuwe opzet.

Groningen Seaports (GSP)

De Eemshaven en die van Delfzijl zijn gespecialiseerde havens met veel beschikbare ruimte voor respectievelijk energie en chemie. Als de weg- en railverbindingen verder verbeteren, is dat een kans voor de logistiek in deze havens.

Voor GSP liggen er nog kansen voor grensoverschrijdend samenwerken (Duitsland) en in de *bio-based economy*, waarbij je verder moet denken dan alleen aan energie uit *agribusiness*. Het verwerken van plantaardige producten via een cascadeproces biedt voor de chemie in Delfzijl bijzondere mogelijkheden.

De keten van bedrijven in het chemiepark van Delfzijl vormt echter ook een risico. Als er één of twee strategische bedrijven vertrekken, kan dat de keten verbreken en de hele economie van de chemische industrie stagneren. Daar zijn in het buitenland wel voorbeelden van. Het construeren van een netwerk van bedrijven om dit risico te ondervangen is een uitdaging. Verder zijn er bedreigingen voor GSP bij het vinden van personeel. De havens hebben nu al grote moeite met het vinden van voldoende personeel met de juiste scholing. Een Taskforce Onderwijs en Arbeidsmarkt probeert personen en vacatures beter te matchen. Ook de stad Groningen helpt bij de zoektocht naar (om te scholen) personeel.

De huidige faciliteiten in de havens van GSP zijn voldoende voor de huidige activiteiten. In de toekomst wordt de vaargeul verder verdiept. De vergadering adviseert hier duidelijke en zakelijke argumenten voor te bedenken. Als men dat samen met de natuurbescherming voor elkaar wil krijgen, zijn er betere argumenten nodig dan 'zodat er grotere schepen door kunnen'.

Het havenbedrijf stelt een groene visie op waarbij het alle partners betreft. Bij het uitwerken hiervan is vanuit de regio een positieve kijk op de haven onontbeerlijk. Ook zal er voor gezorgd moeten worden dat er winst voor natuur en milieu ontstaat.

De voorzitter concludeert dat de SWOT-analyses met inbegrip van de gemaakte opmerkingen een scherp gedifferentieerd beeld laten zien. Door die differentiatie beconcurreren de havens elkaar in beperkte mate en dat biedt ruimte voor (onderlinge) samenwerking.

Nichemarkten

Het gesprek over de SWOT-analyses leidt tot aanpassing van de voorgestelde nichemarkten:

- Den Helder en Eemshaven: offshore (wind)energie met bijdragen aan ontmanteling van productieplatforms;
- Harlingen: innovatieve scheeps- en jachtbouw voor kleinere schepen, (zeil)jachten en toerisme;
- Delfzijl en Eemshaven: *bio-based economy* die aansluit op het verder te vergroenen chemiepark en energieactiviteiten.

Afspraken om samen te werken

De centrale punten voor samenwerking die uit het werkatelier van 6 januari jl. naar voren komen:

1. Kennis delen voor kwaliteitsverbetering:
 - a. runnen van het havenbedrijf
 - b. verzelfstandiging
 - c. havenmanagementsysteem (ICT en opzet tarievenstructuur)
 - d. verkeersbegeleiding (loopt al)
2. Werken vanuit één visie op de Waddenzee:
 - a. marketing overleg, afstemmen profileringsacties
 - b. afstemmen bedrijfsclusterontwikkeling (incl. niches)
 - c. een consistent antwoord op de vraag hoe de havens inspelen op de werelderfgoedstatus
 - d. ecoport certificering
 - e. samen optreden in contacten met het Waddenfonds
3. Baggeren:
 - a. gezamenlijke uitbesteding baggercontract
 - b. werkgroep baggerbeleid tot besluitvorming brengen
 - c. actieprogramma referentiekader baggerwerken

De leden van de Raad vinden het een praktisch en ook een realistisch lijstje met samenwerkingspunten. Zij ondersteunen het plan om de komende werkateliers op deze thema's te richten.

Organisatorische modaliteiten

Is het mogelijk een stip op de horizon te zetten voor de verzelfstandiging van alle havens om uiteindelijk te komen tot één nationaal havenbedrijf? Hoe zou één havenbedrijf voor het waddengebied eruit zien?

Verzelfstandigingsprocessen blijken in de praktijk erg moeizaam te verlopen. Een aantal leden vindt dat de politiek er nog niet aan toe is. Anderen geven aan dat de huidige motivatie onvoldoende is om het verzelfstandigingsproces van de havens verder door te zetten: harde argumenten daarvoor ontbreken nog. In Rotterdam heeft men de ervaring dat men beter met externe partijen samenwerkt nu het havenbedrijf zelfstandig is. Ook is het aantrekken van financiering uit de derde geldstroom eenvoudiger en is de slagkracht van het havenbedrijf groter. De Amsterdamse en Rotterdamse havenbedrijven zijn bereid mee te denken over de weg naar verzelfstandiging van de waddenzeehavens.

Tussen de verschillende havens verschillen de argumenten om tot verzelfstandiging te komen sterk, omdat de beginposities verschillen. Zo moet bijvoorbeeld in Harlingen en Den Helder nog een professionaliseringsslag gemaakt worden en bestaat er een grote behoefte aan expertise.

De gemeenten Delfzijl en Eemshaven zijn erg tevreden over de bestuurlijke constructie van GSP, daar is een stap gezet die de andere gemeenten nog willen zetten. GSP werkt aan verdere verzelfstandiging tot een NV, maar dat proces ligt momenteel stil omdat de geboden argumenten daarvoor de gemeenteraden nog niet lijken te overtuigen. Ook de haven van Amsterdam wil verzelfstandigen. Het college van B&W stemde daar in met de vorming van een NV en het voorstel daartoe gaat naar de gemeenteraad.

De grootste hobbel voor verzelfstandiging is de publieke functie die een haven heeft. De overheid wil daar controle over houden. Een gemeente heeft het runnen van een bedrijf niet als *core business*, dus zeggenschap over de bedrijfsvoering van de haven lijkt oneigenlijk. De havens moeten deze gevoeligheid goed in het oog houden en alle voors en tegens van verzelfstandiging goed in kaart brengen voor ze de discussie met de gemeente aangaan. Op dit punt kunnen de havens in het proces naar verzelfstandiging zeker iets voor elkaar betekenen.

De voorzitter concludeert dat je over het verzelfstandigen van de haven politiek heel verschillend kunt denken en dat het vaak een emotioneel onderwerp wordt. Het is verstandig om als havens de koppen bij elkaar te steken om één visie te ontwikkelen op de bedrijfsvorm van de waddenzeehavens in het zojuist afgesproken werkatelier Kennis delen voor kwaliteitsverbetering.

Scholing en arbeidsmarkt

Het maritiem onderwijs loopt niet naar behoren doordat de scholen structureel met een te lage instroom kampen. Op dit moment werken de onderwijsinstellingen nauwelijks samen en ontwikkelen ze elk hun eigen lesprogramma. Er zijn instellingen met slechts enkele leerlingen en daarmee kun je de gewenste kwaliteit niet waar maken. Dit is een ongewenste situatie waarvoor elke onderwijsinstelling zelf een oplossing moet vinden. Er zou veel meer afstemming kunnen plaatsvinden. Het ministerie van OC&W liet over dit onderwerp een advies uitbrengen en maakt een speerpunt van het verbeteren van het maritiem onderwijs. De voorzitter vraagt of de havens hier ook zelf nog iets mee willen gaan doen.

Samen kunnen de havens werken aan het verbeteren van de toestroom voor de scholen die hun toekomstige arbeidskrachten moeten opleiden. Ze kunnen zich nadrukkelijker positief profileren als werkplek. Het bieden van bijscholing schept nieuwe opties voor nautisch en technisch onderwijs. De havens kunnen van elkaar leren hoe studenten te werven. De verschillende profilering van de havens helpt hierbij. Willen we als Nederlandse havensector professionaliseren, dan moeten we van onderwijs en onderzoek een nationaal vraagstuk maken; iets van de havens gezamenlijk.

De discussie over scholing en arbeidsmarkt loopt, maar is te gefragmenteerd. De zeehavens kunnen gezamenlijk een signaal aan het onderwijs geven, bijvoorbeeld onderbouwd met de beroepskrachtentelling. Actie ondernemen om het onderwijs-systeem te verbeteren ligt buiten het bereik van dit project, maar de Raad adviseert

er in een werkatelier Scholing en arbeidsmarkt aandacht aan te besteden, en dan vooral aan wat praktisch realiseerbaar is.

Opdracht uit de PKB Waddenzee

De Raad stemt in met het voorstel om de opdracht verder uit te werken in het betreffende werkatelier.

De adviescommissie Waddenfonds keurde in de derde tender geen projecten voor het programma Duurzame Zeehavens goed. De adviescommissie vond dat alle ingediende projecten onder de maat waren. Vanuit de zeehavens er is een gebrek aan (gedeelde) visie op hoe een verschil voor het Waddengebied te maken met het geld uit het Waddenfonds. Momenteel speelt in de Tweede Kamer de discussie over decentralisatie van het Waddenfonds en mogelijk loopt het fonds gevaar door het ontbreken van stevige projecten. De oorzaak daarvan is deels dat het fonds nog maar kort geleden voor economische projecten is opengesteld.

De discussie die volgt maakt duidelijk dat de noordelijke partners van de Raad een duidelijk signaal willen afgeven aan de minister en de Tweede Kamer. Dat moet duidelijk maken dat de Raad constateert dat binnen het havenspecialisatietraject een programma in aantocht is, dat met steun van het Waddenfonds een significante impuls kan geven aan de ecologie en economie in het Waddengebied. Het ontwikkelen van een gezamenlijke visie vergt enige tijd. De Raad vraagt de voorzitter een brief aan de Minister te sturen om het belang van het Waddenfonds voor de wadden-zeehavens te onderstrepen. De brief gaat niet in op het al dan niet openen van de vierde tender, want het is de vraag of men op tijd stevige projecten klaar heeft voor het programma Duurzame Zeehavens.

De Raad vraagt de waddenzeehavens voor de volgende bijeenkomst een overtuigend programma te ontwikkelen dat als basis kan dienen voor aanvragen bij het Waddenfonds.

Sluiting

De Raad waardeert de open opstelling van de havenbeheerders, die een belangrijke voorwaarde is voor het samenwerken. Na de zomervakantie zal er een nieuwe bijeenkomst zijn, ditmaal in Groningen. Dan bespreekt de Raad de resultaten van de in de tussenliggende periode te organiseren werkateliers.